

COASSISTENT IN HET BUITENLAND - KU DIOS KE

H. den Boogert*

Praktisch naast elk bed een bijbel, meer dan honderd kruisbeeldjes boven alle deuren en een mooie grote kapel, waar ook drie volledige ziekenhuisafdelingen hadden kunnen worden gebouwd, midden in het ziekenhuis... Het St. Elisabeth Hospitaal te Curaçao: een plek waar godsdienst en geneeskunde nauw naast elkaar voorkomen en elkaar hoe dan ook beïnvloeden. Een vloek of een zegen? Als coassistent op Curaçao zit je in ieder geval op de ideale plek om je gedachten, aan de hand van wat casuïstiek en geschiedenis, de vrije loop te laten.

Om te beginnen een casus die dit artikel nog enigszins lieert aan het inhoudelijke doel van dit tijdschrift: een oudere vrouw met een wond. (NB. ter geruststelling voor u als lezer: mocht er een volgend stuk van mij komen in dit blad dan zal dit volledig in het teken van de wondzorg staan!). Terug naar de wond en de vrouw. Al gedurende een maand bedlegerig wegens een postoperatieve complicatie met als gevolg een flinke decubituswond aan de stuit. Regelmatig goede wondzorg was nodig om het tijt nog te kunnen keren. Op een gegeven ochtend echter geloofde de vrouw er niet meer in. Of eigenlijk beter gezegd: ze ging juist sterker geloven... Haar geloofs-overtuiging dat God het niet zo had bedoeld kreeg de overhand, ze weigerde verdere behandeling van de wond. Ze was klaar om het leven te laten; God heeft het zo gewild. Uiteindelijk, na vele lange bemoeienissen van familie en vrienden, is mevrouw onder protest toch akkoord gegaan met verdere behandeling. De inmiddels geïnfecteerde wond kon met een wondtoilet en antibiotische behandeling bestreden worden. Helaas heb ik haar, door overplaatsing naar weer een andere afdeling, niet meer kunnen vervolgen. Bij verdere navraag bleek ze na een ziekbed van nog een tweetal weken naar huis te zijn gegaan; een godswonder.

Ku Dios ke, als God het wil. In Curaçao, waar volgens de volkstelling van 2001 meer dan 95% van de bevolking een geloof aanhangt (met de Rooms-Katholieke Kerk als lijst-aanvoerder met 85%), speelt gods-

dienst een belangrijke rol in de samenleving. Met verscheidene mooie gebedshuizen, andere gebouwen met een heilige grondslag en zeer betrokken geloofsgemeenschappen is het geloof op het eiland zeer bepalend voor het straatbeeld en de omgang. De oorzaak hiervan is vooral terug te vinden bij de medische zending die in de achttiende eeuw gedaan werd door katholieke missionarissen van Zuid-Amerikaanse origine. Het intensief bekeren van mensen tot het geloof en tevens te investeren in allerlei maatschappelijke doelen leidde ertoe dat het overgrote merendeel van de bevolking zich geroepen voelde tot het rooms-katholieke geloof, ondanks de op dat moment protestantse koloniale bezetting.

Eén van die maatschappelijke doelen was het St. Elisabeth Hospitaal (zie foto 1), een naam die het overigens pas kreeg in 1973. Opgericht in 1855 door de r.k. begrafenis-sociëteit 'Christelijke Weldadigheid' voor de arme bevolking en slaven, deed het Gasthuis vanwege een gebrek aan werkkrachten al snel een beroep op de toen nog jonge congregatie 'Alles voor Allen' uit Breda. Drie uitverkozen zusters Franciscanessen kwamen na een zesweekse boottocht aan op Curaçao; van ooit nog terug gaan naar Nederland was toen geen sprake. In de jaren daarna zouden nog meer zusters dit voorbeeld volgen. Onder barre omstandigheden wisten zij er dankzij keihard werken al snel een volwaardig ziekenhuis van te maken. En dit alles met een personeelstekort waar de huidige werknemersvakbonden van zouden gaan

stuiteren: op tachtig patiënten verdeeld over zeven zalen in totaal drie zusters! Onder hun bezielende leiding hebben de Bredase zusters in de jaren die volgden vorm en inhoud weten te geven aan een zorginstelling waar dezer dagen meer dan 140.000 Curaçaoënaars gebruik van kunnen maken. Een mooi stukje geschiedenis over een harde werkers mentaliteit, geweldige inzet en een doorzettingsvermogen waar enkele medici hier hedendaags nog veel van zouden kunnen leren...

In de eerste paar decennia domineerde in het ziekenhuis het geloof; met goed vertrouwen in de Heer, geduld en soms wat medicijnen zou men er bovenop komen. Evidence based medicine kende men niet, de meeste zusters waren niet eens opgeleid tot gediplomeerd verpleegkundige. Dit kwam allemaal veel later, met de instroom van de lokale, vaak wel gediplomeerde zusters.

Gaandeweg zag men een trend waarin steeds meer 'lekenzusters' terrein wonnen op de religieuze verpleegsters. Dit was tegen het zere been van de religieuze zusters; zij hadden alles opgebouwd vanuit hun geloof. De medische wetenschap maakte sprongen voorruit, het innovatieve karakter van de gezondheidszorg was voor hen moeilijk te bevatten. Zij voelden zich in hun (heilige) trots gekrenkt toen de wetenschap met andere antwoorden kwam en nieuwe genezingsmethoden voorstelde, volledig los van het geloof. In 1960 waren in het St. Elisabeth Gasthuis uiteindelijk meer lekenzusters, waarvan de meesten opgeleid, dan religieuze zusters. In 1969, bij het overlij-

Foto 1. St. Elisabeth Hospitaal

den van pater Möhlmann, kwam ook een einde aan het lange tijdperk van een geestelijke priester-directeur. De heer Rojer volgde hem op als eerste geneesheer-directeur. In die jaren nam op het eiland de anti-Nederlandse houding toe, men was de Nederlandse bemoeienissen zat. Al helemaal als het gepaard ging met uitbuiting van de lokale bevolking en het bezetten van arbeidsplaatsen die ook voor de arme Curaçaoseers gebruikt konden worden. Tussen het jaar 1969 en 1972 keerden 42 zusters terug naar Nederland. In 1987 vertrokken ook de laatste drie zusters uit het St. Elisabeth Hospitaal. Het ziekenhuis zou zijn rooms-katholieke signatuur behouden, echter het

was de oorspronkelijke heilige fundering kwijt.

Desalniettemin hebben de zusters en de gelovige geneesheren een duidelijk erfgoed achter gelaten op het eiland in het algemeen en het ziekenhuis in het bijzonder. "Als God het wil", is niet voor niets een veel gebruikte samenspraak in de Curaçaose samenleving. God is hier bij machte alles te bepalen en respect daarvoor is een onverstoort goed. Op bijna elke 'te majan' (tot morgen) volgt hier dan ook een 'ku Dios ke' (als God het wil). Je kunt er niet zomaar van uit gaan dat je er morgen nog bent, dat ligt in de handen van een hogere macht.

Zo ook de genezing. Als coassistent kom je het hier vaak tegen. Men vertrouwt op zijn of haar God, als deze het wil, dan word je ook beter. De eerste wondcasus liet dit al goed zien. Niet dat er geen vertrouwen is in afgestudeerde medici, integendeel zelfs, want God heeft ons de wijsheid gegeven mensen te kunnen helpen. Even kort ter verduidelijking over het gebruik van 'ons': het begrip coassistent is hier geen algemeen goed, ik word bijna altijd gezien als volleerd arts. Dit proberen te weerleggen heeft vaak geen zin. En als de patiënt denkt dat (nog) meer wijsheid nodig is, dan bidt hij of zij daar gewoon toch ter plekke nog voor. Ik heb het zien gebeuren...

Maar geloof in het ziekenhuis levert ook een zeker gevaar op. Wat als de twee elkaar doorkruisen, een bekend fenomeen hier in het ziekenhuis. Kunnen de op harde bewijzen terende geneeskunde en het onomstotelijke geloof naast elkaar samen gaan? En wat als dat niet het geval is, hoe ga je er als arts mee om, of beter gezegd in dit geval, als coassistent? Moeilijke ethische vragen, doch met enige uitdaging, die je aanzetten tot verder denken buiten je eigen levenskader. Vragen die overigens in Nederland net zo goed van toepassing zijn. Onder de coassistenten hebben we hier een mooie discussie over gevoerd; de meningen liepen uiteen.

Wanneer patiënten verdere behandeling en diagnostiek weigeren o.b.v. hun vertrouwen in God brengt dit de arts in een lastig pakket. In mijn eerste casus heeft u al kunnen lezen hoe dit het herstel kan beslechten als de twee elkaar overlappen. Ook in een meer acute setting heb ik gezien hoe dit tot problemen kan leiden: een patiënt die begonnen was met een chemokuur maar gaandeweg verdere behandeling weigerde, omdat God het zo niet had bedoeld. Als het zijn tijd was dan zou geen enkele behandeling daar wat aan kunnen veranderen. Probeer dit maar te doorbreken, een rotsvast geloof. Dit terwijl er een behandeling met een goede kans op curatie beschikbaar was. Ku Dios ke, als God

het wil. En wat dan? Als arts/coassistent je erbij neerleggen? Misschien proberen mee te praten met zijn geloof, je te verplaatsen in zijn opvattingen, in zijn kader. Zou het helpen aan te geven dat God de 'arts' ook de mogelijkheid heeft gegeven therapieën zodanig te ontwikkelen dat die met succes toegepast kunnen worden op mensen? Zeker een mogelijkheid, alleen zonder een sterke eigen (geloofs)-overtuiging ga je de plank geheid een keer mis slaan. Een éénduidig antwoord hierop is er denk ik niet, elke situatie moet afzonderlijk afgewogen en benaderd worden.

Kort nog een ander voorbeeld van een geloofskwestie die ik als coassistent hier ben tegengekomen en die ik u niet wil onthouden: de kwestie van het spiraaltje. Een vrouw met een goede indicatie voor anticonceptie middels een spiraal (de zoveelste ongewenste zwangerschap, gecompliceerde zwangerschappen, etc, de medisch inhoudelijk kwestie doet er hier even niet toe). Echter, een koperhoudend spiraaltje is voor haar geloof abortus, je beëindigt tenslotte op een 'ruwe' manier een al lopende zwangerschap. Een hormoonhoudend spiraaltje wat voor de bevruchting al een deel van zijn werking doet zou 'gelooftechnisch' wel

mogen, alleen deze is voor mevrouw onbetaalbaar. Uiteindelijke conclusie: terug naar de oude middelen en bidden tot God (hoe ironisch...) dat ze niet weer zwanger wordt. Had je hier als medicus iets anders willen bereiken? Zeker. Had dit conflict tussen geloof en geneeskunde hier opgelost kunnen worden? Onwaarschijnlijk.

Geloof en geneeskunde: hier op Curaçao zijn ze beiden sterk vertegenwoordigd. Het ziekenhuis: groot gedragen over de rug van gelovige zusters, doordrenkt met uitingen van het rooms katholicisme, de grootste medische hulppost voor een zeer gelovig Curaçao. Tevens een plek waar medische innovatie alom aanwezig is, waar objectieve bewijskracht de boventoon voert en waar het medisch personeel de macht van wie dood gaat en wie blijft leven overneemt. Als het gaat om het onderliggende gedachtegoed zijn het twee uitersten van elkaar, bij de één is het erin geloven essentieel, de ander vaart op harde wetenschappelijke feiten. Toch ben ik van mening dat godsdienst en geneeskunde elkaar juist nodig hebben. Want genezing is alleen maar gebaat bij geloof in de toegepaste middelen, met het vertrouwen in de arts, met de op te zoeken steun van een hogere macht. Niet dat iemand die nergens in gelooft niet kan genezen. Ik ben alleen van mening dat het geloof juist een enorme rol kan spelen in het genezingsproces. Dan blijf je echter nog steeds de gevallen zoals hier boven beschreven houden, waarin godsdienst en geneeskunde elkaar interfereren. Als coassistent ben ik hier op Curaçao nu in de unieke positie beiden in uitersten mee te maken, zowel in als buiten het ziekenhuis. Ik probeer hiervan te leren, elke situatie afzonderlijk te beoordelen en zo zoveel mogelijk lastige situaties tussen godsdienst en geneeskunde weten te weerstaan met als uiteindelijk doel hier jaren later een betere arts van te worden. Tenminste, ku Dios ke.

*** Hugo den Boogert is coassistent in het St. Elisabeth Hospitaal op Curaçao.**

